

BULGARII BASARABENI ÎN CONȘTIINȚA ISTORICILOR

Dr., cercet. șt. **Andrei PROHIN**

Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală

Cercetătorul Ivan Duminica, de la Institutul Patrimoniului Cultural al AȘM, este unul dintre exponenții tinerei generații de istorici de la Chișinău. Preocupările sale științifice se axează pe comunitatea bulgarilor din Basarabia, pe parcursul secolelor XIX–XX. Încă din anii studenției, participă activ la conferințe de specialitate, în republică și peste hotare, cooperează cu „Societatea Științifică de Bulgaristică din Republica Moldova”. Înzestrat cu o hărnicie și tenacitate demne de admirație, a reușit, în mai puțin de un deceniu, să publice peste 100 de articole științifice și de popularizare, două culegeri de eseuri și reflecții, urmate de alte două volume cu tematică istorică: *Biserica „Adormirea Maicii Domnului” din satul Chirsova. Aspecte istorice* (Chișinău, 2012; în limba rusă); în colaborare cu N. N. Cervencov, *Taraclia – 200 de ani. Vol. I (1813–1940)* (Chișinău, 2013; în limba rusă). Pentru prodigioasa activitate academică, tânărul savant s-a învrednicit de înalte distincții acordate de Guvernul Republicii Moldova și cel al Bulgariei.

Prezentul volum constituie versiunea extinsă a tezei sale de doctor în istorie, susținută la Universitatea „Sf. Chiril și Metodie” din Veliko Târnovo (Bulgaria), unde l-a avut conducător științific pe Kalčo K. Kalcev, dr. hab., prof. univ. În paralel, a beneficiat de îndrumarea și susținerea istoricilor Nicolai N. Cervencov, dr. hab., prof. univ. (Academia de Științe a Moldovei), și Ion Gumenâi, dr., conf. univ. (Universitatea de Stat din Moldova). Scopul lucrării, menționează Ivan Duminica, este „să studiem contribuțiile unor savanți aparte, să dezvăluim diferite teme de discuție referitoare la problemele evoluției istorice a bulgarilor din Basarabia, precum și să apreciem fiecare opinie” (p. 11). În aspect cronologic, examinează istoriografia modernă și contemporană consacrată emigrării bulgarilor în Basarabia la sfârșitul secolului al XVIII-lea – prima jumătate a secolului al XIX-lea, perioada colonizării masive a acestui teritoriu de către autoritățile țariste. Totuși, în introducere, autorul punctează etapele stabilirii bulgarilor în țările române începând din Evul Mediu. Deși titlul lucrării vizează spațiul prutonistean, cercetătorul subliniază: „este corect să urmărim acest proces în contextul Principatelor dunărene și al nordului Mării Negre” (pp. 15-16). Astfel, autorul extinde cadrul temporal și geografic al investigației



Ivan DUMINICA. *Coloniștii bulgari în Basarabia la sfârșitul sec. XVIII – prima jumătate a sec. XIX în istoriografie*. Chișinău: „S.Ș.B.”, 2015. 440 p. (în limba bulgară)

sale, fapt care-i solicită un considerabil efort și erudiție.

În capitolul I, *Nivelul cercetării problemelor istoriei bulgarilor basarabeni în prima jumătate a sec. XIX*, I. Duminica trece în revistă principalii autori și studii care abordează tema respectivă, nominalizează îndreptările bibliografice și edițiile de documente disponibile. Capitolul II, *Discuții privind mișcarea de colonizare a bulgarilor în Basarabia de la sfârșitul sec. XVIII, până la mijlocul sec. XIX*, pune în valoare reperiile acestui proces la sfârșitul secolului al XVIII-lea, în timpul războaielor ruso-turce din 1806–1812, respectiv, din 1828–1829. În continuare (III), examinează *Aprecierile privind evoluția social-juridică și economică a coloniilor bulgare în prima jumătate a sec. XIX*. Ultimul capitol (IV) are în obiectiv *Reflectarea dezvoltării culturii, învățământului, a vieții spirituale și politice a bulgarilor basarabeni în prima jumătate a sec. XIX*. Cercetătorul consacră câte un subcapitol vieții bisericesti, școlilor și implicării coloniștilor în mișcarea de eliberare națională din Bulgaria. În expunerea sa, autorul îmbină principiul cronologic și cel problematic, încercând să circumscrie întregul vieții sociale a coloniștilor bulgari.

Pentru a crea o imagine cât mai cuprinzătoare a istoriografiei, I. Duminica ia în calcul și opiniile autorilor de altă formație (filologi, publiciști) care s-au pronunțat asupra problemei dezbătute. Nu ezită să

polemizeze și să aducă precizări în publicațiile existente, demonstrând o cunoaștere amănunțită a trecutului poporului bulgar, dar și a istoriei românilor. La sfârșitul fiecărui capitol, tânărul bulgarist semnalează spațiile albe din istoriografie și documentele de arhivă care pot oferi informații inedite.

Din bogata paletă de discuții istoriografice, prezentate în monografie, ținem să evidențiem câteva teme majore care vizează deopotrivă coloniștii bulgari și istoria Basarabiei în secolul al XIX-lea. Înainte de toate, trebuie remarcate cercetările care caută să determine cauzele emigrării bulgarilor la nord de Dunăre. În opinia unor autori din perioada țaristă (A. Skalkovski, P. Keppen, A. Zaściuk ș.a.), procesul respectiv a fost alimentat de „refuzul bulgarilor de a accepta jugul otoman și teama de represiuni pentru colaborarea cu armata țaristă” (p. 75). Exegeții de mai târziu (S. Dimitrov, Cr. Mancev ș.a.) reliefează atragerea economiei Imperiului Otoman în orbita relațiilor capitaliste, alături de statele europene, fapt ce a condus la „mărirea impozitelor și agravarea presiunii economice” (p. 77) asupra creștinilor din Peninsula Balcanică. Un rol considerabil, în acest context, l-a avut și „politica sistematică a Rusiei de colonizare a teritoriilor sale sudice, cu populație rară și nevalorificate” (p. 79).

Rezumând, istoricii din perioada postbelică (I. Meșceriuk, E. Belova, N. N. Cervencov, I. Grec) consideră că emigrarea bulgarilor s-a datorat „conjugării aspectelor politice interne și externe”, pe care le grupează în: factori politici (interesele administrației țariste, suferințele popoarelor balcanice cauzate de războaiele ruso-turce), economici (insuficiența terenurilor agricole disponibile pentru bulgari) și sociali (persecuțiile și represiunile, din motive religioase, exercitate de otomani asupra creștinilor) (pp. 143-144). Concomitent, I. Duminica nominalizează o serie de probleme puțin studiate, capabile a completa și a nuanța, în perspectivă, interpretările istoriografice: componența socială și numerică a coloniștilor bulgari, regiunile de origine și traseul urmat de emigranții bulgari până în spațiul dintre Nistru și Prut, fenomenul strămutărilor individuale la nord de Dunăre, începând din sec. al XVIII-lea.

Un alt subiect, dezbătut pe larg în istoriografie, se referă la motivele pentru care țarismul a stimulat colonizarea sudului Basarabiei cu bulgari și alte etnii, oferindu-le multiple privilegii. O parte dintre istorici (N. Derjavin, V. Kabuzan ș.a.) consideră că autoritățile vremii urmăreau „să atragă elementul străin și să-l așeze în teritoriile puțin populate ale Basarabiei” (p. 196). Pentru alții (I. Pelivan, Z. Arbore, mai recent, E. Siupiur), politica de colonizare avea drept scop „sporirea reputației Rusiei între popoarele bal-

canice” (pp. 196-197). Totuși, remarcă I. Duminica, „mai reprezentativ este al treilea grup de cercetători, dispuși să reunească cele două motive nominalizate mai sus” (p. 198). Pe lângă valoarea strict științifică, discuțiile în cauză mai denotă politizarea subiectului coloniștilor bulgari. În această ordine de idei, tânărul savant conchide: „în principiu, cercetătorii reies din poziția intereselor naționale ale propriilor state” (pp. 229-230).

Pe parcursul întregii lucrări, autorul inserează, în subsolul paginilor, informații biografice și bibliografice referitoare la cercetătorii evocați. Între aceștia, aflăm nume de referință din domeniul bulgaristicii (K. Jirecek, N.S. Derjavin, S.B. Bernștein, D.N. Mincev), dar și autori contemporani (A.A. Prigarin, E. Siupiur, N.N. Cervencov, E.V. Hadjinikolova ș.a.). Impresionează paginile dedicate istoricului Ivan I. Meșceriuk (1899-1974), unde sunt reconstituite, în baza documentelor inedite, discuțiile asupra tezei sale de doctor habilitat *Bulgarii și găgăuzii din Bugeac în prima jumătate a sec. XIX* (nota 391, pp. 121-126). Întâlnim, de asemenea, numele reputaților istorici români I. Nistor, Șt. Ciobanu, Al. Boldur ș.a., precum și ale unor cercetători contemporani de la noi (I. Chirtoagă, V. Tomuleț, D. Poștarencu, I. Șarov). Între altele, aceste portrete succinte pun în lumină personalitățile românești (Gh. Bezviconi, D. Mincev, G. Dragomir, P. Constantinescu-Iași) care au militat pentru mai buna cunoaștere a istoriei și culturii bulgarilor, în numele prieteniei dintre cele două popoare despărțite de apele Dunării. În subtextul biografiilor savanților se profilează destinul spinos, dar și surprinzătoarea vitalitate a intelectualilor din acest colț de lume bântuit de teroarea istoriei.

Cartea lui Ivan Duminica are un suport bibliografic impunător – 823 de titluri, în limbile bulgară, rusă, română și ucraineană. La acestea se adaugă documente inedite din Arhiva Națională a Republicii Moldova, Arhiva Universității „Gr. Țamblac” din Taraclia, Arhivele Naționale ale României (Iași), arhivele orașelor Odesa și Ismail (Ucraina). Fiind amplificată substanțial, această teză de doctorat a devenit o adevărată enciclopedie a bulgaristicii și bulgarilor basarabeni. Prin numeroasele referințe bibliografice, lucrarea va fi un prețios îndrumar pentru istoricii aflați la început de cale, precum și pentru publicul larg. Autorul parcă ar încerca să cuprindă imensa literatură din domeniu, tradițiile diferitelor școli de bulgaristică, pentru ca, în ultimă instanță, să-și contureze un profil individual în comunitatea savantă. În acest sens, monografia de față îl recomandă pe Ivan Duminica drept un cercetător competent și pasionat, fără zile de odihnă, a cărui energie se transmite și cititorilor.